

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-2>

REPRESENTATION OF TRADITIONAL
«WOMEN'S PROFESSIONS» IN CONTEMPORARY
UKRAINIAN PROSE OF THE END OF THE XX – BEGINNING
OF THE XXI CENTURIES

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ «ЖІНОЧИХ ПРОФЕСІЙ»
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗИ
КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Ternova Zh. A.

*Head of the Laboratory
«Country Studies»,
Oles Honchar Dnipro
National University
Dnipro, Ukraine*

Тернова Ж. А.

*завідувачка лабораторії
«Країнознавство»
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Образ «успішної жінки» в сучасній українській прозі виявляє наявність кількох смислових компонентів, що мають закріплені за ними навколоядерні компоненти та периферійну зону. У результаті обробки суцільної вибірки даних з художньої літератури в межах дослідження виділено смислове ядро концепту **успішна жінка** зі смисловими компонентами «ідеальна жінка», «справжня жінка» та «ділова жінка / жінка, яка має досягнення, результати», а також субконцепти, що належать до кожного зі смислових компонентів. З'ясовано, що до смислових компонентів «ділова жінка / жінка, що має досягнення» складають субконцепт «бізнес-вумен» та два окремі компоненти – навколоядерна зона, що містить жіночі професії та периферії, що містить нетрадиційні види діяльності. Ці два компоненти мають закріплену за ними низку професій. *Навколоядерна зона* макроконцепту УСПІШНА ЖІНКА представлена збірним образом **«жіночі професії»**, за якими традиційно працюють українські жінки (лікарка, секретарка, журналістка, модель, перекладачка тощо). *Периферійна зона* представлена новими нетрадиційними професіями українських жінок (нетворкінгша, зоозахисниця, активістка, ворожка, цілителька), що вже встигли посісти своє місце в концептосфері українського народу.

Представниці найжіночніших професій – перекладачки, журналістки, бібліотекарки та секретарки – оповиті ореолом романтики і загадковості, ці професії незмінно лідирують в рейтингу найсексуальніших і жіночних практично з моменту своєї появи. Жіночі образи,

що наявні в сучасній українській прозі кінця ХХ початку ХХІ ст., практикують «найжіночніші професії» й поєднують в собі зворушливу крихкість і силу характеру: однією своєю привітною посмішкою вони змусять стати на свій бік, і при цьому здатні миттєво перетворитися на холоднокровних кар'єристок – перекладачок, психологів, дипломатів, заступників свого керівника. Відмінною ознакою цих образів є те, що індивідуальність таких жінок переважає над їх діяльністю і пересуває на перший план не «діло», а «характер їхніх дій». У наступному уривку героїня, тендітна та ніжна зовні, «беззахисна як горобець», викликає зовсім не такі відчуття у тих, хто її знає «Мілені побоювалися, і колеги, й начальство». Опис збудовано на протиставленні зовнішнього сутнісному. Гірко-солодка натура героїні є дієвим засобом унаочнити її професійний успіх.

Мілена працювала в службі новин – двічі на день з'являлася перед камерою з увімкненим у в очах вологим сяйвом «о-яка-ра-дість-знову-вас-бачити» (бо глядачів треба любити, як знай повторював режисер, і Мілена це вміла ... і читала не-нею-заготовлений текст, що його зрідка підправляла, коли не словами, то вже голосом – безпрямно: в цьому Мілена була неперевершена, а якщо зовсім чесно, то геніальна, і кожен, хто її чув і пам'ятає на екрані, це потвердив би, так що нічого я не вигадую. Таким голосом, як у Мілені, можна було вчора скидати уряди й парламенти, а вранці ласкаво повертати їх на робочі міся [3, с. 188].

У наведеному уривку героїня, перекладачка та журналістка, описана під час виконання своїх професійних обов'язків, проте на першому плані тут виступають епітети та означення, покликані описати не те, що саме вона робить, а як вона це робить, наприклад: «двічі на день з'являлася перед камерою з увімкненим у в очах вологим сяйвом», «читала не-нею-заготовлений текст, що його зрідка підправляла, коли не словами, то вже голосом», «таким голосом, як у Мілені, можна було вчора скидати уряди й парламенти, а вранці ласкаво повертати їх на робочі міся».

Описуючи Мілену як суб'єкта свідомості, прослідковується, як авторка передає ставлення жінок до героїні: *Мілені, жінки навзагал беззахисної, як горобець, у принципі побоювалися, і колеги, й начальство, і хоч вона ніколи не сваволила й завжди розфарбовувала новини саме тими кольорами, яких від неї сподівалися (Мілена всюди була відмінницею, і в школі, й в університеті), але солодко-болоче багатство її голосу вперто тислося назверх, випромінюючи її на личку ледве вловні, примхливо-потайні мімічні гримаски, котрі, звісно, робили її особливо принадною [3, с. 189].*

Подекуди художня репрезентація жінки й жіночності в сучасній українській прозі виявляє світоглядну настанову моделювання

гендерних художніх картин світу, що прагнуть продемонструвати паритет повноцінного діалогу чоловіків та жінок як рівноправних суб'єктів культуротворення. Такою є *журналістка* з наступного уривку: – *Вибач, що перебуваю, – а ти взагалі малою з хлопчиками більше бавилась чи все-таки з дівчатками? Бо є версія, що соціально успішні жінки – то завжди продукт, що називається, чоловічого виховання, ті, кого школено на хлоп'ячий лад...* [2, с. 34].

Одним із класичних професійних утілень української жінки є професія *бібліотекарки*, що доволі нерідко описується в українській прозі. Бібліотекарка супроводжує нас з дитинства, вона втілення знань, порядку та тиші. Описи представниць цієї професії часто відповідають культурному сприйняттю цієї ролі і завжди супроводжуються описами гарної жіночої зовнішності: *...їй подобалася ця відкрита і доброзичлива дівчина, імпонувало поєднання в ній різних чеснот з рішучістю і вмінням неухильно йти до мети. Нічого, ось тепер вона погарнішала зовнішньо, і її життя наповниться новим змістом, вона спізнає особисте щастя, буде успішною в роботі. А Люля, звичайно, буде поруч і в усьому допомагатиме їй. Боже, яке щастя, що вона зустріла Тетяну, що Тетяна її не дратує, а навпаки, все більше й більше подобається як людина* [4, с. 56]; *А Тетяна, здобувши нарешті можливість нормально одягнутися й не приховувати своїх статків, навпаки являла собою зразок стриманої, стильної жінки, яка чудово знає собі ціну* [4, с. 257]; *Після цих слів Неля Павлівна прискіпливіше обдивилася свою співрозмовницю, помітивши нарешті, що має справу з цілком благополучною людиною, навіть більше того – з розкішною жінкою, від якої точиться дух заможності й безпроблемного існування. Вона беззвітно потягла носом, вдихаючи приємні пахощі Тетяниних парфумів, після чого насутилася, аби не показати замішання, яким перейнялася* [4, с. 257].

Майже кожен чоловік має у своїй свідомості образ *секретарки-помічниці*. З одного боку, вона уособлює собою красу та витонченість, а з іншого владу і строгість, що є частиною її причетності до важливих справ. У той самий час професія секретарки передбачає чуйність, увагу, нескінченне терпіння і здатність допомогти. Одним словом, в культурному вимірі секретарка зобов'язана поєднувати в собі абсолютно протилежні якості – м'якість і хватку жінки-помічниці. Не дивно, що така контрастність не залишилась поза увагою прозової творчості. У наступному уривку, героїня описується саме такою: *...Василина «пішла вгору». Від одного високого начальника переходила до другого, ще вищого, як особиста секретарка, права рука. Аж оце опинилась вона на дуже важливій посаді секретарки наркомату Заготівель. З її розмов було видно, що Василина вельми задоволена*

й горда з своєї нової кар'єри, – сильно вже вона хвалилася своїми успіхами [1, с. 330].

Уявлення про кар'єру позиціонується в художній літературі як невід'ємна ознака успішності, її обов'язковий супутник. Досліджуваний матеріал дає змогу говорити про кар'єру як про вагому характеристику успішності сучасної жінки. При цьому вид кар'єри неважливий, головне – суспільна зайнятість жінки, її потреба суспільству.

Ревізія традиційних образів жінки виформовує новий тип героїні успішної жінки – представниці інтелектуальної, мистецької еліти, яка розриває зв'язок з патріархальним світом і обирає шлях рівноправного співіснування з чоловіками. Така героїня вільна від соціальних стереотипів і традиційних жіночих ролей. Провідними рисами характеру такої жінки є прагматизм, новаторство, творчий підхід, прогресивність, мейнстрімність, підприємливість. Ці риси вдало поєднуються з архетипними рисами української жінки, такими як: мудрість, наполегливість, владність, упевненість у собі тощо. Для розкриття характерів жінок-героїнь письменники звертаються до багатьох прийомів, серед яких найпоширенішим є розкриття внутрішнього світу через зовнішні обставини.

Література:

1. Гуменна Д. Дар Евдотеї. Балтимор-Торонто, Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1990. Кн. 2. 346 с.
2. Забужко О. Музей покинутих секретів. Київ : Факт, 2009. 829 с.
3. Забужко О. Тут могла б бути ваша реклама : збірка. Харків, 2014. 320 с.
4. Овсянникова Л. Аферистка. Дніпропетровськ : Стожари, 2008. 273 с.